

MARTIN ŠRAJER / 17. 4. 2019

Rodná zem

Po velkém diváckém úspěchu hudební komedie s věčně rozesmátými, k tanci vždy připravenými svazáky *Zíttra se bude tančit všude* (1952), upřeli čeští filmaři pozornost k lidové kultuře a dali vzniknout mimo jiné komedii *Ještě svatba nebyla* (1953) a prvnímu slovenskému barevnému filmu, folkloristickému muzikálu *Rodná zem* (1953).

Až do roku 1953, kdyby byly zprovozněny ateliéry na Kolibě, vznikaly v poválečném Slovensku filmy spíše sporadicky. Na výrobě většiny z nich se podíleli čeští filmoví pracovníci, kteří zároveň poskytli potřebné technické zázemí (také v případě *Rodné země* se interiérové scény točily v hostivařských a barrandovských ateliérech).

„Národopisné“ drama *Varúj...!* (1946) tak například režíroval Martin Frič, sportovní komedii *Čertova stena* (1948) Václav Wasserman, budovatelskou agitku *Boj sa skončí zajtra* (1950) Miroslav Cikán. Etnografické hledisko umělce odjinud, okouzleného krásami Slovenska, prozrazuje od prvních minut také *Rodná zem*, kterou natočil Josef Mach podle scénáře, na němž spolupracoval s Ivanem Bukovčanem.

Kamera se zprvu opájí pohledem na tatranské vrcholy a větve stromů, pokryté oroseným, sytě zeleným jehličím. Z horské dřevěnice vychází dívka v horňáckém kroji a začíná zpívat. Její hlas se rozléhá údolím, stává se součástí hor a předznamenává pozdější pronikání ideologie do krajiny prostřednictvím umění podřízeného doktrínám nového řádu. Objevují se další usměvavé mladé ženy a v malebných horských kulisách, snímaných pod vlivem tvorby akademického malíře Martina Benky, dávají zaznít libým tónům svých hlasů.

Příběh soustředěný okolo Slovenského lidového uměleckého kolektivu (SLUK), založeného čtyři roky před vznikem filmu, je především oslavou majestátu tatranských štítů a přehlídkou lidových tanců a zpěvů. Zpívá se a tančí v přírodě i ve městě. Horské pastviny svádějí k divokému rytmickému pohybu stejně jako nově postavená elektrárna. Chuť zpívat podněcuje blízkost milované osoby i jízda Zetorem. V duchu

těchto juxtapozic je třeba přesvědčit nositele živé folklórní tradice z hor, aby se zapojili do vytváření nové lidově umělecké tvorby a tím také do budování socialismu.

S umělými písničkami tudíž vzniká i nový člověk, spojující v sobě tradici s modernitou, to, co je přirozené, s tím, co splňuje zadanou společenskou funkci a slouží ideologickým potřebám. Neboť hudba naplňuje propagandistický účel (už tím, že šíří povinný optimismus), je potřeba, aby doléhala k uším co nejvíce obyvatel krásné rodné země. Proto jsou zakládány profesionální umělecké soubory, vystupující následně na festivalech s masovou účastí. Lidová kultura se tak stejně jako zemědělství stává obětí kolektivizace a nástrojem politické agitace.

Nositeli nových hodnot jsou po vzoru kolchozních muzikálů sovětského typu především mladí hrdinové, ztělesňující sílu, dynamiku, živelnost a naději do budoucna. Pokrok – a na něj vázaná industrializace země – díky nim získává sympatickou usměvavou tvář. Plodný potenciál mladé generace je v *Rodné zemi* zohledněn ústřední dějovou linií, částečně propojující jednotlivá taneční a pěvecká vystoupení. Žárlivý dřevorubec Martin se vydává do Bratislavy najít svou milou Verunu, aby pro něj mohla v horách rodit děti. Emancipovaná mladá žena ale chce k dovršení socialismu přispívat stejnou měrou jako muži. Z toho důvodu ostatně odešla do města (viz také např. komedie Jána Kadára *Katka*, 1949). O zcela svobodné rozhodnutí však ani v jednom případě nešlo. Vztah mladých milenců představuje veřejnou záležitost. Neodehrává se v soukromí, ale v před zraky kolektivu, který musí jednání páru schválit, či odsoudit.

V hudebních a tanečních scénách vystupuje krom solistů souborů SĽUK a Lúčnica také člen opery Slovenského národného divadla František Zvarík nebo tehdy debutující slovenský herec Vlado Müller. Hlavní hvězdou filmu je však nesporně tanečník, choreograf a budoucí režisér Martin Ťapák, který společně se svým kolegou Karlem L. Zacharem křižoval slovenským venkovem a hledal inspiraci pro písně a dialogy, založené z velké části na příslovích a lidových moudrostech. Zatímco zkušení představitelé udávají rytmus scén, v nichž s nimi spoluúčinkovali neherci objevení v soutěžích lidové tvořivosti, postaral se hudební skladatel Tibor Andrašovan o sladění umělé hudby (k níž napsal slova básník Vojtech Mihálik) a původních lidových písní z různých končin Slovenska.

Slavnostní premiéra filmu proběhla v bratislavském kině Hvězda 26. února 1954, téměř na den přesně k šestému výročí Vítězství československého pracujícího lidu. Filmoví recenzenti byli ve svých názorech stejně pospolití jako pracovní kolektivy budovatelských dramát. S nadšením psali o vtipném živém filmu, který okouzluje každým svým záběrem a s podobnou účinností jako *Zem spieva* (1933) od Karla Plicky probouzí národní cítění. Jak s dobově příznačným patosem shrnul Vojtech Andreánský do *Kulturného života* (3. 4. 1954): „Toľko krásy, toľko tanca, spevu, hudby, toľko plnokrvných ľudí a toľko prekrásnej prírody len málokoho môže nechať chladným.“

Rodná zem (Československo 1953), režie: Josef Mach, scénář: Ivan Bukovčan, Josef Mach, kamera: Karol Krška, hudba: Tibor Andrašovan, hrají: Heda Melicherová, Martin Ťapák, Július Pántik, Magdaléna Balíková-Dziaková, Margita Dalmadyová, Karol L. Zachar, Gustáv Valach a další. Československý štátny film Bratislava, 102 min.